

MARJA SALMELA

NAISKOHTALO

ROMAANI

Teoksen ensimmäinen painos ilmestyi
Porvoossa Werner Söderström Osakeyhtiön
julkaisemana vuonna 1923.

NAISKOHTALO
Marja Salmela
Ulkoasu: Risto Penttinen
Kustantaja: Pilot-kustannus Oy 2008
ISBN 978-952-464-813-4
Print-on-demand

KOTIRANNASTA

SAAREN lounaisrannalla oli syvä lahdenpoukama, jonne tuulen käydessä selältä päin lakkapäälaineet tulla vilistivät kuin hurjasti karkaava lammaslau- ma. Tuulen ja veden muodostama leveä, tasaisen- loiva hiekkareuna kierteli kaarena veden rajaa. Sen yläpuolella alkoi mehevää nurmea kasvava tasainen kenttä, sekin poukaman tavoin kaareutuen melkein hevosenkengän muotoon. Siinä missä nurmi loppui ja metsä alkoi, rupesi maa jyrkästi kohoamaan saa- ren keskustaan päin. Mäentörmällä olevalta talolta rantaan johtava polku tulla luikerteli alamäkeä kuin kiirettä pitävä kevät puro. Ehtiessään nurmialueelle haarautui se joen tavoin kuin suistomaaksi, jonka monet pienet polut johtivat poukamassa teloillaan oleville, litteäpohjaisille saaristolaisveneille.

Etäisin näistä, aivan uusi, nuortean voimakkaal- ta näyttävä vene oli puolitiehen työnnetty teloil- taan. Se oli kuin lähdössä.

Oltiin iltapuolella. Vanhuuttaan harmaan ra- kennuksen takaa kuului sähisevää ääntä ja talikon pyörintää. Joku kai siellä teroitteli työaseitaan.

Tuvan ja kamarin välisessä porstuassa liikuske- li nainen. Tuon tuostakin kuului astioiden kolinaa, välillä jykevän voimakkaita askelia.

Pihamaalla ei näkynyt ketään. Suuri, harmaan-

juovikas kissa vain venyttelihe auringon paahtamalla porraskivellä, toisella, puoleksi avoimella silmällään hiukan valvoen aitan puolella raaputtelevia kanoja.

Äkkiä pistäytyi tytön pää esiin pihan toisella kupeella olevan halkopinon takaa. Tyhjä pihamaa näytti lupaavalta. Tyttö ryntäsi esiin, laski huijaavaa vauhtia alas rantaan, suoraa päätä osaksi teloiltaan työnnetyn veneen luo, jonka kojuun hän kiireisesti sukelsi. Puhalleltuaan muutaman kerran kuin päästäkseen hengästyksensä, kaivoi tyttö puseronsa alta esiin vanhan, rikkonaisen kirjan, avasi sen tietyltä paikalta, viskautui pitkäkseen penkille ja rupesi lukemaan.

Oli kulunut suunnilleen tunti. Aurinko oli alenemassa ja varjot rannalla liekkuivat pitkinä viiruina edes ja takaisin tasaisella nurmikentällä. Silloin tytön pää taas pistäytyi näkyviin kojun ovesta. Säikähdykseen vivahtava hämmästys kuvastui hänen kasvoillaan. Hän vetäytyi paikalla takaisin kojuun, otti penkille viskaamansa kirjan käteensä, sulki sen huohtaen kuin vastenmielisesti hyvästelevä aja pisti sen sitten poveensa.

Sen tehtyään näytti hän hetken arvelevan. Ei kuitenkaan vielä tehnyt mieli lähteä. Hän painautui takaisin penkille ja jäi ajattelemaan lukemaansa.

Miksipä ei hänellekin joskus voisi tapahtua tuollaista ihmeellistä, ei nyt aivan samanlaista, ei hän sitä pyytäneykään – eipähän hän ollut mikään kadonnut kuninkaanlapsi tai lumoava merenneito. Mutta kun vain sattuisi jotain kaunista ja erikoista, tai jotain sellaista, että hän saisi näyttää pystyvän-

sä johonkin, josta ei moitittaisi ja sätittäisi, vaan kiitettäisiin.

– Liisa ho-ooi, ho-ho-ooii!

Ääni tunkeutui pistävän terävänä Liisan korviin. Hän karkasi pystyyn, nyrpisti päättävästi huuliaan ja läksi uhmamielinen ilme kasvoillaan nousemaan mäkeä.

– Vai sieltä sinä tulet. Olet kai taas jättänyt työsi kesken? – Lujarakenteinen ja kasvoiltaan karkeapiirteinen nainen loi vihaisen silmäyksen hänen eteensä pysähtyvään tyttöön.

– Minä en osaa ommella.

– Sinun täytyy oppia. Mutta sinä kai taas olet katkaissut neulan?

– Niin olenkin.

Sähähtävä korvapuusti poltti samassa tytön poskea.

– Ja tuollaisia hankitaan maailmaan kunniallisille ihmisille kuormaksi ja rasitukseksi!

Tytön silmissä välähti. Hän oli tähän asti seisunut suorana ja hievahtamatta tähystäen tutkijaansa silmästä silmään. Nyt kääntyi katse hieman syrjään. Siinä lieskahti kuin vihaa. Mutta tyttö itse ei hievahtanut paikaltaan.

– Hae työsi ja kiireisesti.

Tyttö kääntyi taakseen katsomatta rakennuksen nurkalle, vetäisi voimaliikkeellä kivijalassa irrallaan olevan kiven paikoiltaan ja kaivoi sen alta esiin karhean, kokoon rutistetun säkin. Sitten hän vei sen portailla odottavalle.

– Vai tuollaiseen koloon sinä hautaat työsi!

– Niin, kun minua suututti.

– Mokoma, kehtaatkin puhua suuttumisistasi!

Tytön katse yhä tuimeni. Näytti siltä kuin hän olisi aikonut vastata mielenpurkauksella. Mutta samassa kuului porstuasta raskaita askelia. Tahkon pyörintä oli lakannut. Keski-ikäinen mies kirves olalla ja suu hyvänsuovassa hymyssä astui pihalle.

Liisan ilme muuttui samassa. Hän oikaisi, katsoi emäntään lauhtuneena, mutta päättävästi ja sanoi itsetunto joka äänen väreessä: – Antakaa minun toimittaa asioita kaupungissa, kyllä minä osaan sellaista.

Mies oli juuri kulkemassa ohi. Hän pysähtyi, vilkaisi syrjästä molempiin ja jatkoi puheeseen aivan kuin hän alusta asti olisi seurannut sitä: – Niin, antakaa vain Liisan toimittaa. Kyllä hän pystyy sellaiseen. – Mies jatkoi matkaa vastausta odottamatta. Mutta emäntä viskasi ärtyneen katseen hänen jälkeensä. – Aina tekin Jere puolustatte. –

– Sinä, senkin retkale, – hän jatkoi kääntyen Liisaan – älä luulekaan, että tuollaisilla ehdotuksilla pääset eroon työstä.

Emäntä vilkaisi portille päin. Rannalta tulevaa polkua nousi pyykkikoria kantava nainen. Pihaan astuessaan tämä loi pikaisen katseen portailla seisoviin, mutta jatkoi sanaakaan sanomatta matkaa pihan toiselle puolelle.

– Annat äitisi raataa ja nostaa pientä palkkaa sen tähden, että sinä laiskuudessasi olet hänen leipäänsä vähentämässä, emäntä yhä pauhasi.

– Tässä on. Ottakaa. – Tyttö työnsi säkkiriekaleen emännän käteen, töyttäsi porstuaan, sieppasi multaisen perunakopan käteensä ja huusi emännäl-

le ohi pyyhkäistessään: – Minä tuon perunoita pel-
lolta, minä pesen ne ja keitän ja saatte nähdä, että
kyllä minä osaan.

Emäntä ei kuullut enempää. Hän palasi aska-
reilleen, mennessään murahtaen jotain sisusta, joka
ei antanut myöten senkään vertaa, että olisi saanut
kuulla minkälainen oikeastaan oli.

Toiset istuivat jo ruokapöydässä, kun Liisa hil-
jaa ja huomaamatta. asettui penkille äitinsä rinnal-
le. Äiti ei katsonutkaan häneen, työnsi vain palan
kuivaa leipää tyttöön päin ja jatkoi syöntiään.

Puhuttiin seuraavan päivän kaupunginmatkas-
ta. Illan kalansaaliksi oli vasta punnittu ja miehet ar-
vioivat sen hintaa.

– Jere hoi, annatteko te uuden veneenne minulle
lainaksi? – Isäntä vilkaisi pöydän toiseen päähän,
vaativa kysymys katseessaan.

– Mikäpä muu kuin antaminen. – Jere nuolaisi
mieltävästi keitonjätettä lusikan laidasta ja päähän,
vaativa kysymys katseessaan.

Liisasta tuntui siltä kuin henki äkkiä olisi sal-
pautunut häneltä.

Jere oli aina lupailut, että tuolla uudella veneel-
lään hän vie Liisan maailmaan, katselemaan sen ih-
meitä ja koreutta. Helsingissä hän sitten ostaa sekä
vehnäset että karamellit ja niitä he syövät pitkin
kotimatkaa, kun se uusi, vankkarakenteinen vene
rohkeasti nousee ja laskee aalloilla kuin lokki len-
nossaan.

Mutta jos nyt isäntä ottaisi sen veneen? Eikä
hän tietystikään ottaisi Liisaa matkaan. Emäntä-
hän oli puhunut Helsinkiin menosta. Isännän kans-

sa ei matka huvimatkaa oikein olisikaan. Palatessa ainakin täytyisi ihan pelätä. Sellaisenahan se isäntä aina – –

– Meitä tulee neljä miestä, Pohjarannan isäntä poikineen ja se vieras, jolta vene on särkynyt. Tuon tytön voisin sitten ottaa passariksi. Isäntä viittasi Liisaan sanoillaan paraiksi katkaisten tämän ajatusjuoksun.

– Liekö tuosta passariksi! Ainahan se toimittaa kaikki nurin päin. – Emäntä sivalsi voita leivälle ja haukkasi.

Liisan pää painui. Hän odotti, että jos äiti ehkä kävisi puolustamaan. Tiesihän äiti, että Liisa kykeni, kun tahtoi ja kun neuvottiin. Mutta äiti ei sanonut mitään. Eikä Jerekään.

– Johan tuollaisen itse pitäisi ansaita leipänsä. Ja moni ansaitseekin. Mutta kun on kelvoton!

– Kyllä minä saan oppimaan. – Isäntä nousi pöydästä.

Äiti, joka juuri oli tarttunut leipäpilppuun, työnsi sen arasti ja aivan kuin salavihkaa Liisan käteen, sitten hän rupesi auttamaan emäntää ruokien poiskorjaamisessa.

Liisa livahti kenenkään huomaamatta ovesta ja laski täyttä juoksua suoraan Jeren veneen luo. Sen viereen hän pysähtyi, tarttui sen tukevaan, vaaleanruskeaan laitaan ja puristi sitä.

Tähän Jeren veneeseen olivat kaikki hänen haritaimmat toiveensa keskittyneet. Hän oli seurannut sen valmistumista ihan kuin siinä olisi veistelty hänen omaa onneansa. Ja kun Jere oli puhunut kaupunginmatkasta, karamelleistä ja vehnäsiistä, oli

se ajatus yhä enemmän juurtunut häneen, että tuo vene se kerran vie hänet pois kaikesta pahasta ja kiusallisesta, josta ei omin neuvoin irti pääse, mutta Jere tuolla veneellään vie.

Viime aikoina hän lukiessaan satuja mereneidosta ja Egyptin kuninkaan tyttärestä aina oli muistanut tuota rannalla odottavaa, vankkatekoista venettä. Se oli ihan ruvennut tuntumaan taikalulta, josta hädän tullen saisi suurtakin apua.

Mutta nyt isäntä ottaisi sen. Isäntä menisi eikä Jere. Ei tulisi vehnäsistä, karamelleistä eikä Jeren iloisista jutuista mitään.

Eikä ollut takeita siitäkään, että edes pääsisi mukaan. Se emäntä kun sanoi niin vastustavasti ja halveksivasti.

Oli tuo säkinpaikkuukin sattunut niin pahaan aikaan! Olisihan siinä saanut koettaa parastaan.

Kai siitä olisi jotain syntynyt, jos oikein olisi viitsinyt. Mutta harmitti, kun emäntä aina vain työnsi käteen, sanoi: »tee» ja sillä hyvä. Ei neuvonut sen enempää. Itsestään piti osata ja ymmärtää.

Ja huonoimmat aseetkin aina annettiin käteen. Ihan kuin kiusalla. Ja sitten sätittiin – sekä äitiä että Liisaa.

Eiköpä tuo äitikin vain tulisi iloiseksi, jos ei myötäänsä olisi pakko kuulla, että tuollainen se on se sinun tekemäsi lapsi. Rohkeamminpahan äiti saisi syödäkin, jos ei Liisaa olisi. Nyt vähennettiin hänen palkkaansa Liisan ruuan tähden. Ja ihan arkaillevan salaa hän sittenkin pisti Liisan käteen, minkä uskalsi pistää.

Pöydästä noustessaan oli Liisa, kuten useimmi-

ten, tuntenut sydänelässä omituisesti hiukaisevaa nälkää. Mutta nyt oli aivan kuin pala äkkiä olisi noussut kurkkuun asti.

Hän nielaisi pariin kertaan, mutisti sitten päättävästi suutaan ja kääntyi vanhan ihmisen vakavin askelin nousemaan pihaan.

– Äiti, ottaako isäntä minut mukaan, kuiskasi hän hiljaa ja ryömi lähemmä äitiä heidän paneuduttuaan maata aitan yliselle.

– Tuntuuhan tuo aikovan. – Äiti oli jo kääntynyt seinään päin nukkuakseen. Mutta yht’äkkiä hän kääntyi päin Liisaan.

– Sinähän olet jo kerran ennen ollut siellä Helsingissä. Sanoivat, että tulit hyvin toimeen, opit pian tietämään, missä mikin oli ja minne piti mennä. Pidä silmäsi auki huomennakin ja ole terävä. Et sinä ole mikään tunkiolle viskattava, muistakin se. Parempien ihmisten joukkoon minä sinua aina olen aikonut. Mutta enhän minä täällä voi tehdä mitään sinun hyväksesi, kun olet sellainen, että aina vain torutaan.

Äiti kääntyi takaisin seinään päin ja Liisa kuuli hänen hetken perästä kovasti kuorsaavan. Mutta Liisa jäi äidin sanoista pitkiin ajatuksiin.

Hän oli kerran taas tuntenut, että kyllä äiti sitenkin tahtoo hänen parastaan. Ja sen hän myöskin nyt oli ymmärtänyt, että äitikin toivoi hänen pääsevän pois tältä saarelta, missä kaikki vain halveksivat ja parjasivat.

Tuo äidin ajatus oli Liisalle kuin ilmestys. Hän tuli siitä niin iloiseksi, etteivät hukkaan menneet toiveet matkasta Jeren kanssa enää tuntuneet ko-

vin mieltä kirvelevän. – Jos ei Jere veisi, veisipähän joku muu. Kyllä kai hän pääsisi pois täältä, koska äitikin sitä tahtoi.

Näihin ajatuksiinsa hän nukkui. Mutta matkaintonsa nostamana hän oli pystyssä ennen muita. Aurinko oli vasta nousemassa itäisen luodon takaa, kun hän raskaat kantamukset käsivarrellaan pysähtyi Jeren venheen viereen, siinä odottaakseen toisia.

Pohjarannan puoleisesta metsiköstä kuului oksien ritinää, karkeita miesten ääniä ja välillä iloista viheltelyä. Pohjarannan miehet olivat kai tulossa. Ja se viheltäjä oli arvattavasti se, jolle oli varattava paljon tilaa siitä syystä, että hänellä oli rikkonainen palkovene matkassaan. Isäntä oli ensin vastustanut sen mukaan ottamista. Mutta vieras taisi tarjota hyvät kyytirahat, koska isäntä nauraen oli kehaissut hyvinkin kostuvansa siitä rahdista. Ja se se ehkä oli hankkinut Liisallekin pääsyn tälle matkalle, kun ei emäntä tilanahtauden tähden tahtonut lähteä.

Taas risahti metsä, ja nyt tulivat miehet näkyviin. Pohjarannan ahavoittunut isäntä kulki etumaisena, hänen jäljessään hänen poikansa ja viimeisenä nuori, vaaleaan urheilupukuun puettu poikanen. Kaksi jälkimmäistä kantoi yhdessä sirotekoista, vaikeaksi maalattua, pientä venettä.

Liisan silmät revähtivät selko selälleen. Jeren uusi vene oli tähän asti ollut hänestä kaiken veneelle mahdollisen kauneuden huippuna. Mutta mitä se sittenkään oli tällaisen rinnalla. Tämä se vasta oli oikea satuvene! Se muistutti ihan suurta, valkoista perhosta, tuossa maatessaan.